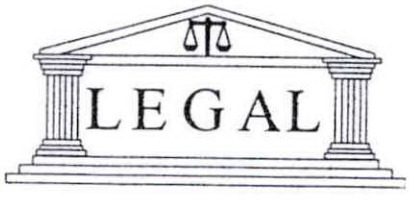
LEGAL

MEDENÎ USÛL VE İCRA İFLÂS HUKUKU DERGİSİ

LEGAL

Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi

"Hakemli Dergidir"

Derginin Önerilen Kısa (Atıf) Adı: MİHDER

Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Av. Lütfürrahman BAŞÖZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Av. Ramazan ÇAKMAKCI

Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Muhammet ÖZEKES
(muhammetozekes@legal.com.tr)

ISSN:	1303-9210
Yıl:	2006
Cilt:	2
Sayı:	3
Yayımcının Adı:	Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Basımcının Adı:	Kitap Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Basıldığı Yer:	Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/21 Topkapı/İstanbul
Basıldığı Tarih:	Haziran 2006
Yönetim Yeri:	Bahariye Cad. No: 63/6 Kadıköy/İstanbul
Yayın Türü:	Hukuk Dergisi

Copyright © 2006
Bu derginin tüm yayın hakları LEGAL YAYINCILIK SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.'ne aittir. Yayınevinin izni alınmadan eğitim ve tanıtım amaçlı kısmi alıntılar hariç olmak üzere hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

LEGAL MEDENÎ USUL VE İCRA İFLÂS HUKUKU DERGİSİ
Bahariye Cad. Çam Apt. No: 63 D. 6 Kadıköy – İstanbul
Tel: (216) 449 04 85 – 449 04 86 Faks: (216) 449 04 87
İnternet adresi: www.legal.com.tr
E-mail: legal@legal.com.tr

"ALACAKLIDAN MAL KAÇIRMAYA YÖNELİK MUVAZAALI TASARRUFLARIN İCRA VE İFLÂS KANUNU'NDA DÜZENLENEN İPTAL DAVASINA KONU OLUP OLAMAYACAĞI SORUNU"

Arş. Gör. Tolga AKKAYA
Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

I. İnceleme Konusu Karar

YHGK, 14.04.2004, E. 2004/15-182, K. 2004/220

(İKİD, Y. 44, S. 528, Aralık 2004, s. 3026-3028 ve YKD, C. 3, S. 9, Eylül 2004, s. 1345-1348).

İnceleme konusu karar iki dergide de yayınlanmıştır. Ancak aynı esas ve karar numaralarına sahip olmasına rağmen İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi'nde, Yargıtay Kararları Dergisi'nde yayınlanan karardan farklı olarak, metin içinde ek başka hususlara değinilmiştir. Bu sebeple İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi'nde yayınlanan metin esas alınarak inceleme yapılmıştır.

"Taraflar arasında "tasarrufun iptali davasından dolayı yapılan yargılama sonunda Mersin Asliye Ticaret Mahkemesince davanın kabulüne dair verilen 6.12.2002 gün ve 2001/177, 2002/771 sayılı kararın incelenmesi davalılar vekilleri tarafından istenilmesi üzerine;

Yargıtay 15. Hukuk Dairesinin 24.2.2003 gün ve 2003/397-847 sayılı ilamı;

(...taraflar arasındaki uyuşmazlık İİK'nun 277 vd. maddelerinde düzenlenen tasarrufun iptaline ilişkin olup, davacı alacaklının geçici veya kati aciz belgesini dava şartı olarak ibraz etmesi zorunludur.

Dosyada, kati veya geçici aciz belgesi bulunmadığı ve mahkemece uyarılmasına rağmen ibrazdan kaçınıldığı, dava şartının yerine gelmediği anlaşılmakla davanın reddine karar verilmesi gerekirken çelişkili düşüncelerle kabulü bozmayı gerektirmiştir...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı;

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği düşünüldü:

Davacı banka vekili, davalı borçlu A. H. aleyhine 7. İcra Müdürlüğü'nün 1999/2610 sayılı dosyası ile icra takibine giriştiğini, alacağın karşılanamadığını, ancak borcun doğumundan sonra borçlunun Mersin B. Mahallesi 108 ada 22 parselde 1 nolu mesken ile aynı ada 89 parselde 5 nolu dükkân niteliğindeki bağımsız bölümlerini alacaklıyı ızrar kastıyla 24.7.1998 tarihinde davalı Ö. C.'e, bu kişinin de 29.9.1998 tarihinde diğer davalı H.'e temlik ettiğini ileri sürerek muvazaaya dayalı bu temlik işlemlerinin geçersizliği ile bu taşınmazlar yönünden davacı alacaklıya haciz ve satış isteme yetkisi tanınmasına karar verilmesini istemiştir.

Davalı A. H. vekili, davanın niteliği itibariyle İİK'nun 277. maddesi kapsamında "tasarrufun iptali" davası olup, geçici ve kati aciz belgesi ibraz etmeyen davacının davasının reddini savunmuştur.

Davalı Ö. C. vekili, dava konusu bağımsız bölümlerin A. H.'ün borcuna karşılık kendisine temlik edildiğinden satış işleminin geçerli olduğunu, tasarrufun iptali istemine yönelik bu davada aciz belgesi ibraz edilmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Davalı A. İ. vekili, alacaklı tarafından borçlunun haczi kabil malı bulunmadığının belgelenmesi gerektiğini savunarak davanın reddine karar verilmesini istemiştir.

Mahkemenin "dava konusu bağımsız bölümlerin borçlu A. H. tarafından 24.7.1998'de davalı Ö. C.'e, bu kişinin de 29.9.1998 günü diğer davalı A. İ.'e satışına dair işlemlerin muvazaalı olduğunun anlaşıldığı "gerekçesiyle" 5 ve 1 nolu bağımsız bölümlerin 24.7.1998 ve 29.9.1998 tarihli devir sözleşmelerinin iptali ile taşınmazların satış yetkisinin İİK'nun 283. maddesi uyarınca davacıya tanınmasına dair verdiği karar, özel dairece yukarıda açıklanan nedenle bozulmuş, yerel mahkemece "birden fazla hukukî sebebe dayanarak dava açılabileceği, davacının tasarrufun iptalini isterken muvazaaya dayandığı ve muvazaa şartları da gerçekleştiğinden, aciz vesikası ibrazının gerekmediği" gerekçesiyle önceki kararında direnmiştir.

Alacaklı bankanın, borçlu A. H. aleyhine kredi sözleşmesindeki kesinleşmiş alacağına dayanarak 13.459.390.549 TL asıl alacak ile ferilerinin tahsilini teminen 9.8.1999 tarihinde icra takibine giriştiği, takibin kesinleşmesi üzerine bazı haciz ve satış işlemleri yapılmış ise de, alacağı karşılanamadığı, borçlunun borcun doğumundan sonra tasarrufi işlemle mevcudunu azalttığı iddiasına dayanılarak bu davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Öncelikle belirtilmelidir ki, kanun koyucu ilke olarak borçlunun alacaklısından mal kaçırmak amacı ile yaptığı işlemleri ne muvazaa nedeniyle ne de BK'nun 20. maddesi gereğince hükümsüz olduğunu kabul etmemiştir. Zira kanun, mal kaçırmak suretiyle alacaklılara zarar verilmesini, ahlâk ve adaba aykırı saymamış sadece bu tip devirleri bazı özel hükümlere tâbi kılmakla yetinmiştir (Andreas Von Tuhr: Borçlar Hukukunun Umumi kısmı, Cilt 1-2, Çev. Cevat Egede, Yargıtay Yayını, No:15-Ankara 1980, s. 200/201). Bu tür işlemlerin muvazaalı olarak değil fakat inançlı olarak kabulü gerekir. Çünkü cebrî icra tehlikesinden kurtulmak, ancak mülkiyetin devrini ciddi olarak istemekle kabildir (a.g.e. s. 276).

Giderek, İcra ve İflâs Kanunu'nun 277 ve devamı maddelerinde sözü edilen iptal davaları, borçlu tarafından ciddi ve geçerli olarak yapılmış bazı tasarruf muamelelerinin hükümsüz kılınması için açılır.

İptal davasının amacı, tıpkı iptali istenen işlem hiç yapılmamış gibi borçlunun malvarlığından çıkan malın, iptali isteyen davacı bakımından, tekrar iadesini temin ederek alacaklının hakkını elde etmesini olanaklı kılmaktır. Eş söyleyişle, iptal davası ve iptal kararının müktesibin borçludan yaptığı iktisaba etkisi bulunmayıp, dava sonunda mülkiyetin el değiştirmiş olması söz konusu değildir.

Bu itibarla iptal davası, alacaklıya alacağını tahsil olanağı sağlayan, nispî nitelikte yasadan doğan bir davadır.

Davacının bu tür davadaki amacı, elde edemediği alacağını tahsil edebilmek için hukuksal işlemin kendisi yönünden geçersizliğini sağlamaktır.

Dolayısıyla davacının amacı belirlenerek takip hukuku alanında borçlunun tasarrufları için, İcra ve İflâs Kanunu'nun 277 ve devamı maddelerinde öngörülen tasarrufun iptali kuralının uygulanması gerekir.

Tüm açıklamalar ışığında somut durum değerlendirildiğinde, davacının amacı, borçlunun malvarlığındaki şeylerden bir veya birkaçını yürümekte olan icra prosedürü içine alarak cebrî icra organları tarafından satılmasını sağlamak ve alacağına kavuşmaktır. Dava dilekçesindeki anlatımlardan davanın gerçek sebebi ve temelinin bu olduğu açıktır (HUMK m. 179/3).

Bu noktada, olaylara uygulanacak kanun hükmünü bulmak, diğer bir anlatımla; vakıaların hukukî sebebini tayin etmek, kanunları kendiliğinden (re'sen) uygulamakla görevli olan hâkimin işidir. (HUMK. m.76)

Az yukarıda açıklandığı üzere somut olayda uygulanacak kanun hükmü genel nitelikte Borçlar Kanunu'nda değil (BK m. 18), maddî olguya uygun ve daha özel nitelikteki icra hukukunda aramak gerekmektedir.

Nitekim icra hukuku, alacaklının devlet kudreti yardımı ile alacağına nasıl kavuşacağına ilişkin esasları düzenleyen bir hukuk dalıdır.

"Dava dilekçesindeki nitelendirmeye bakılmaksızın" bu davanın İcra ve İflâs Kanunu'nun 277 ve devamı maddelerinde düzenlenen "tasarrufun iptali" davası olduğu kuşku ve duraksamadan uzaktır.

Hâl böyle olunca İcra ve İflâs Kanunu'nun 277. maddesinin 1. fıkrasının amir hükmü gereği, alacaklının aciz belgesini dava şartı olarak ibraz etmesi gerektiği gözetilerek, davanın reddi gereğine değinen ve Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel daire bozma kararına uyulmak gerekirken yanılgılı değerlendirme sonucu önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Direnme kararı bu nedenle bozulmalıdır."

II. OLAYIN ÖZETİ

Davacı alacaklı tarafından davalı borçluya karşı icra takibi yapılmış ancak alacaklı alacağını tahsil edememiştir. Davacı (alacaklı), borcun doğumundan sonra borçlunun kendisine ait bağımsız bölümleri alacağın tahsilini önlemek ve zarar vermek amacıyla üçüncü kişiye temlik ettiğini iddia etmiş ve borçlunun işleminin muvazaalı olduğu gerekçesiyle temlike konu olan taşınmazlar bakımından lehine haciz ve satış isteme yetkisi tanınmasına karar verilmesini talep ederek dava açmıştır. Davalı taraflar ise, alacaklının elinde aciz belgesi bulunmadığından İİK m. 277 vd. kapsamında açılan iptal davasının reddini talep etmişlerdir.

III. MERCİ KARARLARI

a. İlk Derece Mahkemesinin ve 15. Hukuk Dairesi'nin Kararı

İlk derece mahkemesi, birden fazla hukukî sebebe dayanılarak dava açılabileceği (hakların yarıştığı), davacının tasarrufun iptali talebinde muvazaaya dayandığı ve muvazaa şartları da gerçekleştiğinden davaya konu tasarrufun muvazaalı işlem olarak nitelendirmesi gerektiği gerekçesiyle davayı kabul ederek, dava konusu çekişmeli taşınmazların satış yetkisinin İİK m. 283 uyarınca davacıya tanınmasına karar vermiştir.

Mahkemenin kararı davalı vekili tarafından süresi içinde temyiz edilmiştir. Temyiz incelemesini yapan 15. Hukuk Dairesi, taraflar arasındaki uyuşmazlığın İİK m. 277 vd. maddelerinde düzenlenen iptal davasına ilişkin olduğu ve bu sebeple alacaklının aciz belgesi ibraz etmek zorunda olduğu, ancak dosyada aciz belgesi bulunmadığı gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.

b. Hukuk Genel Kurulu'nun Kararı

Hukuk Genel Kurulu, borçlu tarafından yapılan temlik işleminin borcun doğumundan sonra mevcudunu azaltmaya yönelik olarak yapıldığını kabul etmiştir. Genel kurul borçlunun sırf mal kaçırmaya yönelik işlemlerinin muvazaa veya BK m. 20'de düzenlenen hükümler sebebiyle geçersiz olmayacağı kanaatindedir. Mal kaçırmak suretiyle alacaklılara zarar verilmesini yasa koyucunun ahlâk ve adaba aykırı saymadığı ge-

rekçesiyle söz konusu işlemler muvazaalı olarak değil, inançlı işlem olarak kabul edilmiştir. Zira cebrî icra tehlikesinden kurtulmak, ancak mülkiyetin devrinin ciddi olarak istenmesi ile mümkündür.

Genel Kurul'a göre, iptal davası alacaklıya alacağının tahsilini sağlayan nispî nitelikte bir davadır. Bu davanın amacı alacağı tahsil edebilmek için hukuksal işlemin alacaklı yönünden geçersizliğini sağlamaktır. Her ne kadar davacı muvazaadan bahsetmişse de asıl amacı borçlunun malvarlığındaki şeyleri icra takibi içine çekmek, cebrî icra organları tarafından satılmasını ve alacağının tahsili sağlamaktır. Ayrıca vakıaların hukukî niteliğini tespit etmek ve ilgili kanun hükmünü uygulamak hâkimin re'sen yerine getirmesi gereken bir görevdir. Bu nedenle mahkemece dava dilekçesindeki nitelendirmeye bakılmaksızın olaya İİK m. 277 vd. düzenlenen özel iptal hükümleri uygulanmalıdır.

Sonuç olarak İİK'da düzenlenen iptal davasında, aciz belgesi ibraz edilmesi dava şartlarındandır. Somut olayda aciz belgesi ibraz edilmediğinden davanın reddedilmesi gerektiği ve bu sebeple direnme kararının bozulmasına karar verilmiştir.

IV. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

a. Hukukî Sorun

Hukuk Genel Kurulu'nun kararı, borçlunun alacaklıdan mal kaçırmak amacıyla yaptığı tasarrufların hukukî nitelendirmesine ve uygulanacak kanun hükümlerine ilişkindir. Genel Kurul, mal kaçırmaya yönelik tasarrufların davacının iddia ettiği şekilde muvazaalı olarak nitelendirilemeyeceğini, bu işlemlerin inançlı işlem olarak kabulü gerektiği, bu sebeple uyuşmazlığa İİK m. 277 vd. düzenlenen iptal davası hükümlerinin uygulanacağı kanaatindedir. Somut olayda tezahür eden sorun, kararda her ne kadar inançlı işlemden bahsedilse de aslında Yargıtay'ın öteden beri uygulamalarına konu olan muvazaalı bir tasarrufun İİK'nun 277-284. maddeleri arasında düzenlenen iptal davası yolu ile iptal edilip edilemeyeceğine ve hukukî sonuçlarına ilişkindir. Zira muvazaalı işlemlerin iptal davasına konu olabileceği yönündeki Yargıtay içtihatları hem daire[1] hem de Genel Kurul[2] düzeyinde istikrar bulmuştur.

---

[1] *"...Davalı alacaklı, birleştirilen her üç davada da bu satışların muvazaalı olduğunu ileri sürüp karşı dava olarak satışların iptalini istemiştir (İİK m. 97/17, m. 277 vd.). Bu davada, karşı davanın dahi incelenip bir hüküm kurulması gerekirken, karşı dava hakkında herhangi bir karar verilmemesi usul ve yasaya aykırıdır..." 15. HD, 14.10.1993, 2719/3999 (YKD, C. 20, S. 9, s. 1464); "Borçlunun malvarlığını alacaklıdan kaçırmak amacıyla yakın akrabasına doğrudan ve dolaylı olarak devretmesi danışıklı (muvazaalı) bir işlem olup, İİK 277 ve sonra gelen maddeleri gereğince tasarrufun iptaline konu olur." 15. HD, 22.1.1987, 49/96; "...Borçlunun borcunu ödememek amacı ile muvazaalı bir şekilde ....plakalı kamyonunu yeğenine devrettiği anlaşılmakla İİK 277 ve devamı maddelerine göre yapılan muvazaalı tasarrufun iptali dava edildiğinden davanın esasına girilerek toplanacak deliller sonucuna göre bir ka-*

Bu çalışmada alacaklıdan mal kaçırmaya yönelik işlemlerin muvazaaya ve bununla bağlantılı olarak iptal davasına konu olup olamayacakları hususundaki görüşleri özetleyip, daha sonra konuya ilişkin değerlendirme yapacağız. Sırasıyla, muvazaa ve inançlı işlem kavramlarını, bunların hüküm ve sonuçlarını, iptale tâbi tasarrufların ve iptal davasının temel özelliklerini, İİK m. 277 vd. düzenlenen hükümlerin alacaklıdan mal kaçırmaya yönelik muvazaalı hukukî tasarruflara uygulanmasının caiz olup olmadığını incelemeye çalışacağız. Ancak belirtelim ki, değerlendirmelerimiz, İcra ve İflâs Kanunu'nda öngörülen tüm iptal sebepleri hakkında değil sadece borçlunun mal kaçırmaya yönelik muvazaalı tasarrufları bakımından olacaktır.

b. Genel Olarak Muvazaa, İnançlı İşlem ve İptale Tâbi Tasarruflar

Muvazaa, tarafların, yaptıkları akdin hiç hüküm doğurmaması veya görünüşteki akitten başka bir akdin hükümlerini doğurması konusundaki anlaşmaları olarak tanımlanmaktadır. Muvazaada, taraflar üçüncü şahıslara karşı gerçek olmayan beyanlarıyla oluşan akitle görünmeyi; ancak, gerçekte yaptıkları akdin hiçbir sonuç doğurmamasını veya başka bir akdin hükümlerini meydana getirmesini istemekte ve bu konuda anlaşmaktadırlar[3].

Muvazaa, mutlak muvazaa ve nispî muvazaa şeklinde gerçekleşebilir. Eğer taraflar gerçekte işlem yapmayı düşünmedikleri hâlde üçüncü kişilere karşı sırf işlem yapmış gibi gözükmek için görünüşte bir işlem

---

*rar verilmesi gerektiğine.." 15. HD, 5.3.1985, E. 1984/3642, K. 1985/714 (**Kostakoğlu, Cengiz:** "Takip Hukukunda İptal Davaları", Yasa Hukuk Mevzuat ve İçtihat Dergisi, C. XII, S. 8, Ağustos 1989, (s. 1037-1057), s. 1041); "Yukarıda açıklandığı üzere muvakkat aciz belgesi varsayılır. Dava İİK'nun 277 ve izleyen maddelerine göre açılmış tasarrufun iptali davası olduğundan muvazaanın ispatına gerek yoktur." 15. HD, 13.1.1994, 5872/21 (**Kuru, Baki:** İcra ve İflâs Hukuku C. IV, Üçüncü basım, İstanbul 1997, s. 3415).*

[2] *"Denilebilir ki, bu tür dava alacaklı davacıya alacağını tahsil olanağı sağlayan nispî nitelikte bir davadır. Kaldı ki davacının istemindeki açıklamalar da alacağın tahsilini sağlamaya yönelik bulunmaktadır. Az yukarıda açıklanan hukukî ilkeler ile birlikte ve en önemlisi davanın muvazaaya dayanan niteliği gözden kaçırılmadığında, davalı borçlu ile diğer davalı arasında satış işleminin hükümsüzlüğü ile borçlu üzerindeki kaydın düzeltilmesine yer olmadan, davacının alacağını tahsil edilmesini sağlar şekilde dava konusu taşınmazların haciz ve satışını isteme yetkisi davacıya tanınarak uyuşmazlığın çözümlenmesi ve hüküm kurulması gerekir." YHGK, 03.05.2000, E. 2000/4-823, K. 2000/851 (Yasa Hukuk İçtihat ve Mevzuat Dergisi, C. XX, S. 230/01, s. 125-128); Aynı yönde bkz. YHGK, 11.6.1997, 332/520 (İKİD, Y. 38, S. 454, s. 13690).*

[3] ***Esener, Turhan:** Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, 1956, s. 7; **Eren, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Sekizinci basım, İstanbul 2003, s. 315 vd.; **Oğuzman, Kemal/Turgut Öz:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Üçüncü basım, İstanbul 2000, s. 108 vd.; **Kılıçoğlu, Ahmet:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Üçüncü basım, Ankara 2003, s. 98; **Uyar, Talih:** İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları, İkinci basım, Manisa 1992, s. 24 vd.*

yapıyorlarsa mutlak muvazaadan, muvazaalı işlem arkasında başka bir işlem gizlenmekte ise ve taraflar gizli işlemin sonuç doğurması konusunda anlaşmışlarsa nispî muvazaadan bahsedilir (BK m.18)[4].

Muvazaalı işlem batıl olup, hüküm ve sonuç doğurmaz. Muvazaalı işlem veya sözleşme taraflar için olduğu kadar üçüncü şahıslar için de hükümsüzdür. Muvazaanın ileri sürülebilmesi için her hangi bir hak düşürücü süre veya zamanaşımı süresi öngörülmemiştir. Muvazaalı işlemin butlanını taraflardan biri, onların küllî halefleri veya hukukî yararı bulunan üçüncü kişiler ileri sürebilirler[5]. Mahkeme muvazaa nedeniyle açılan tespit davasının kabulüne karar verirse, muvazaalı işlemin tüm hüküm ve sonuçları ortadan kalkar. Örneğin, muvazaalı işleme konu taşınmaz için tapuda üçüncü kişi üzerine yapılan kayıt terkin edilir ve borçlu adına tapuya tekrar tescil yapılır. Bu nedenle, muvazaa nedeniyle açılan tespit davaları aynî etki doğurur.

Bir hakkı bir şahıstan devren iktisap eden kimsenin (itimat edilen), bu hakkı devredenle aralarında kararlaştırılan amaca göre kullanmayı ve gerektiğinde bu hakkı kendisine devretmiş olana (itimat edene) veya bir üçüncü şahsa devretmeyi taahhüt etmesi ve itimat edenin de bu taahhüde güvenerek hakkı devretmiş olması hâlinde ise inançlı işlemden bahsedilir[6]. İnançlı işlem genellikle mülkiyet veya alacağın teminat veya tahsil amacıyla üçüncü kişiye devredilmesi şeklinde gerçekleşir. İnançlı işlemde itimat edilen, kendisine devredilen taşınır veya taşınmaz malın tam maliki ya da alacağın tam sahibi olur. İnançlı işlemle gerçekleşen devir geçerlidir ve burada kural olarak bir muvazaadan söz edilemez. Ancak, inançlı işlem alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılıyorsa tarafların iradesi mülkiyetin gerçekten geçmesi yönünde olmadığından muvazaa söz konusu olur[7].

İptale tâbi hukukî tasarruflar ise İİK 278-280. maddeler arasında düzenlenen hükümlerde öngörülen kanunî maddî unsurları içeren ve borçlunun malvarlığının aktifini azaltıcı nitelikteki tasarruf işlemleridir. Tasarruf işlemlerine örnek olarak, borçlunun taşınır veya taşınmaz mallarını devretmesi, taşınmazını ipotek etmesi, borç ikrarında bulunması, alacağını temlik etmesi gösterilebilir. İptal davasının konusu, alacaklıyı tatmin edecek malvarlığı parçalarına doğrudan doğruya veya dolayısıyla etki ederek alacaklının hakkını bu değerler üzerinden almasını engelleyen, alacaklının cebrî icrayı yürütme imkânını zorlaştıran ve alacaklının

---

[4] ***Esener**, s. 41 vd.; **Eren**, s. 318; **Oğuzman/Öz**, s. 109; **Kılıçoğlu**, s. 100.*

[5] *Ayrıntılı bilgi için bkz. **Esener**, s. 49 vd.; **Eren**, s. 321 vd.; **Oğuzman/Öz**, s. 109; **Kılıçoğlu**, s. 101 vd.*

[6] ***Esener**, s. 146 vd.; **Eren**, s. 330; **Oğuzman/Öz**, s. 112; Ayrıntılı bilgi için bkz. **Öztürk, Gülay:** İnançlı İşlemler, Ankara 1998.*

[7] ***Esener**, s. 108; **Eren**, s. 332-333.*

zararına sebep olan, borçlu tarafından yapılmış tasarruflardır[8]. İptal davasına konu olan tasarrufların maddî hukuka göre geçerli olmalarının gerekip gerekmediği sorunu ise tartışmalı olup, bu konuyu aşağıda ayrıntılı olarak açıklamaya çalışacağız.

Tasarrufun iptali davası şahsî ve nispî nitelikli bir davadır. Zira iptal davası sadece elinde aciz vesikası bulunan takip alacaklısı tarafından açılabilir (İİK m. 277/I, b.1). Alacaklı, borçluya ve üçüncü kişiye karşı açtığı iptal davasını kazandığı takdirde tasarrufa konu olan mal alacaklının cebrî icra sahasına çekilir (İİK m. 283/I). Alacaklı haczettireceği mal bedelinden alacağını aldıktan sonra geriye bir meblağ artarsa bu para borçluya değil onunla işlem yapan üçüncü kişiye verilir (İİK m. 283/IV). Muvazaaya dayalı tespit davasından farklı olarak davaya konu işlem sadece alacaklının haklarına zarar verdiği oranda iptal edilir (İİK m. 283/II).

c. İnançlı İşlem ve İptal Davası Arasındaki İlişki

İnançlı işlem yukarıda yaptığımız açıklamalarda belirttiğimiz üzere geçerli bir hukukî işlem olarak hüküm ve sonuç doğurur. Başka bir deyişle inançlı işleme dayanarak yapılan tasarruf geçerli kabul edilir[9]. Geçerli hukukî tasarruflar için iptal davası açılabileceği öğretide oy birliği ile kabul edilmektedir. Dolayısıyla koşullarının var olması hâlinde inançlı işlemlere karşı iptal davası açılabileceği konusunda tereddüt edilmemelidir[10].

Ancak belirtelim ki Hukuk Genel Kurulu'nun, borçlunun somut olaydaki işlemini, mal kaçırmaya yönelik işlemlerin kanun koyucu tarafından BK m. 20 anlamında hükümsüz kabul edilmediği, bu tür işlemlerin sadece ahlâk ve adaba aykırı sayıldığı ve özel hükümlere tâbi olduğu gerekçesiyle inançlı işlem olarak değerlendirmesine katılmıyoruz. Söz konusu tasarruf inançlı işlem olarak kabul edilse bile, sonuçta muvazaalı bir inançlı işlemdir. Zira borçlu davaya konu bağımsız bölümlerin gerçekten diğer davalı üçüncü kişiye geçmesini istememiş, aksine alacaklıdan mal kaçırmak amacıyla mülkiyeti devretmiş görünmek istemiştir. Borçlunun takipten sonra alacaklısına zarar vermek ve mal kaçırmak amacıyla yaptığı tasarrufların muvazaalı işlem olarak nitelendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu sebeple, somut olaydaki tasarruf, aşağıda muvazaalı tasarruflar hakkında yapılan açıklamalar kapsamında değerlendirilmelidir.

d. Muvazaa ve İptal Davası Arasındaki İlişki

i. Muvazaalı İşlemlerin İptal Davasına Konu Olup Olamayacağına İlişkin Görüşler

Muvazaalı işlemlerin iptal davasına konu olup olamayacağı konusunda öğretide iki görüş ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, muvazaalı

---

[8] ***Umar, Bilge:*** *Türk İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davası, İstanbul 1963, s. 55.*

[9] ***Eren****, s. 333;* ***Oğuzman/Öz****, s. 112;* ***Kılıçoğlu****, s. 105;* ***Öztürk****, s. 141.*

[10] ***Esener****, s. 108 vd.;* ***Öztürk****, s. 82;* ***Umar-İptal Davası****, s. 17 vd.*

işlemler hakkında iptal davası açılamaz[11] veya iptal davası açılmasına gerek yoktur[12]. Çünkü muvazaalı tasarruflar hiçbir hüküm doğurmadıkları gibi, bu işleme konu olan mal ve alacaklar borçlunun malvarlığı dışına çıkmazlar. Buna karşılık iptale tâbi tasarruflar borçlunun hukuken geçerli olan tasarruflarıdır. Bu tasarruf ile mal veya hak borçlunun malvarlığının dışına çıkmış ve üçüncü kişinin malvarlığına geçmiştir. İptal davası ile o mal veya hakkın tekrar borçlunun malvarlığına geçmesi istenemez. Davacı alacaklı veya iflâs masası o mal veya hak üzerinden adeta o mal veya hak henüz borçlunun malvarlığındaymış gibi sadece cebrî icra yoluyla hakkını almak yetkisini elde eder (İİK m. 283/I).

Muvazaalı işlemlere konu olan mal ve alacakların haczedilebilmesi için tasarrufun iptali davası açılamayacağı, bunun yerine istihkak davası açılması gerektiği ileri sürülmektedir[13]. Buna göre, malın borçlunun elindeyken haczedilmesi hâlinde, lehine muvazaalı işlem yapılan üçüncü kişi istihkak iddiasında bulunursa, alacaklı bu iddiaya muvazaa nedeniyle süresi içinde itiraz edebilir (İİK m. 96/II). İtiraz üzerine üçüncü kişi alacaklıya karşı istihkak davası açarsa (İİK m. 97/VI), bu davada alacaklı def'i yolu ile muvazaayı ileri sürerek borçlu ile davacı üçüncü kişi arasındaki işlemin geçersiz olduğunu ve mal veya hakkın aslında borçluya ait olduğunu ispat edebilir. Malın üçüncü kişinin elinde haczedilmesi hâlinde ise, alacaklı üçüncü kişiye karşı istihkak davası açarak işlemin muvazaalı olduğunu iddia ve ispat edebilir (İİK m. 99).

Bu görüşe göre, muvazaa iddiası ile tasarrufun iptali davasının bir arada bulunması veya bağdaştırılması mümkün değildir. Ancak, diğer yandan muvazaalı işlemlerin hükümsüzlüğünün tespiti ve mal üzerindeki mülkiyet uyuşmazlığının çözümü için açılan istihkak davalarında muvazaa iddiası ile birlikte tasarrufun iptali talebi terditli olarak ileri sürülebilmelidir. Muvazaanın sabit görülmemesi hâlinde İİK m. 277 vd. öngörülen kanunî koşulların gerçekleşmesi kaydıyla tasarrufun iptaline karar verilebilir[14].

---

[11] ***Belgesay, M. Reşit:*** *İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, İkinci Bölüm, İkinci basım, İstanbul 1950, s. 264;* ***Gürdoğan, Burhan:*** *İflâs Hukuku Dersleri, Ankara 1966, s. 222;* ***Umar-İptal Davası,*** *s. 17;* ***Umar, Bilge:*** *İcra ve İflâs Hukukunun Tarihi Gelişmesi ve Genel Teorisi, İzmir 1973, s. 167, dn. 49;* ***Kuru-C. IV,*** *s. 3413 vd;* ***Kuru, Baki/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz:*** *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, On ikinci basım, Ankara 1999, s. 530;* ***Üstündağ, Saim:*** *İflâs Hukuku, Altıncı basım, İstanbul 2002, s. 234;* ***Muşul, Timuçin:*** *İcra ve İflâs Hukuku, İstanbul 2005, s. 1173 vd.;* ***Pekcanıtez, Hakan/Oğuz Atalay/Meral S. Özkan/Muhammet Özekes:*** *İcra ve İflâs Hukuku, Üçüncü basım, Ankara 2005, s. 503.*

[12] ***Kuru, Baki:*** *İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, İstanbul 2004, s. 1198;* ***Aslan, Kudret:*** *Hacizde İstihkak Davası, Ankara 2005, s. 492.*

[13] ***Kuru-El Kitabı,*** *s. 1198;* ***Muşul-İcra,*** *s. 1174;* ***Altay, Sümer:*** *Türk İflâs Hukuku, İstanbul 2004, s. 670.*

[14] ***Aslan,*** *s. 493.*

Diğer görüşe göre[15] ise, borçlunun tasarruflarının muvazaalı olduğunu öğrenen alacaklı, İİK m. 277 vd. hükümlere göre iptal davası veya BK m. 18'e göre muvazaalı işlemin hükümsüzlüğünün tespiti için dava açabilmelidir. Zira alacaklının muvazaa nedeniyle iptal davası açamayacağını kabul etmek, teorik esaslara uygun olmakla birlikte, uygulamada ortaya çıkan sorunları çözmemektedir. Özellikle muvazaa nedeniyle butlan davalarında, muvazaa iddiasının ispatı konusunda güçlükler ortaya çıkmaktadır. Muvazaa iddiasının ispatı için yazılı delile gerek olmayıp tanık beyanı yeterli ise de çoğu zaman tanık bulmak mümkün olmadığından alacaklı bu imkândan yararlanamamaktadır. İptal davasında ise alacaklı, borçlunun mal kaçırma amacını ispat etmek için tanık dinletmeden dahi, dava konusu işlemin yasanın öngördüğü belirli kimseler arasında ve belirli süreler içinde yapılmış olduğunu ispatlayarak tasarrufun iptalini sağlayabilmektedir. Muvazaalı tasarruflar için iptal davası açmak imkânı verilmeyecek olursa, muvazaa iddiasının ispatındaki güçlükler veya imkânsızlık nedeniyle hak sahibi alacaklılar zarara uğrayacaklardır.

Kuru, muvazaa iddiası ile tasarrufun iptali talebinin farklı olduğunu, bu sebeple muvazaalı işlemlerin ancak istihkak davasına konu teşkil edebileceği kanaatindedir. Ancak, İİK m. 278-280'de sayılan işlemlerin uygulamada muvazaalı işlemler olarak nitelendirildiklerini ve bu işlemlerin iptali için iptal davası açıldığını, Yargıtay'ın da yerinde olarak bu davaları İİK m. 277 vd. hükümlere göre iptal davası olarak nitelendirdiğini belirtmektedir. Yazar, alacaklı muvazaaya dayanmış ise, işlemin İİK m. 278-280 hükümlerinde sayılan işlemlerden biri olması hâlinde ayrıca muvazaa iddiasının ispatına gerek olmaksızın, mahkemece tasarrufun iptaline karar verileceği kanaatindedir[16].

ii. Konunun İptal Davası ve Takip Hukukuna Özgü İptal Yaptırımının Niteliği Bakımından Değerlendirilmesi

Muvazaalı işlemlerin niteliği ve bu işlemler için öngörülen hükümsüzlük (butlan) yaptırımı ile iptal davasına konu tasarrufların niteliği ve bunlar için öngörülen iptal edilebilirlik yaptırımı bu işlemleri birbirinden ayırmaktadır. Bu konuda yukarıda genel olarak açıklama yapıldı. Ancak, ikinci görüşün kötü niyetli borçluların mal kaçırmak ve alacaklıya zarar vermek amacıyla yaptığı muvazaalı tasarruflar bakımından ifade ettiği hususlar dikkate alınmalıdır. Örneğin, kendisine karşı icra takibi yapılan

---

[15] ***Esener**, s. 108; **Kostakoğlu**, s. 1040 vd.; **Özkaya, Eraslan:** İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Üçüncü basım, Ankara 2004, s. 215; **Uyar, Talih:** İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları, İkinci basım, Manisa 1992, s. 27 vd.; **Uyar, Talih:** "İcra ve İflâs Yasasında Düzenlenen İptal Davalarının Hukukî Niteliği ve Konusu", İBD, C. 58, S. 10, 11,12, (s. 574-588), s. 581-582; **Yıldırım, M. Kamil:** İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları, İstanbul 1995, s. 142; **Kılıçoğlu**, s. 103; Ansay'a göre de gerçekten fiili olarak tahakkuk ettirilmiş olan muvazaalı tasarruflar iptal edilebilir (**Ansay, Ş. Sabri:** Hukuk İcra ve İflâs Usulleri, Üçüncü basım, Ankara 1954, s. 306).*

[16] ***Kuru**-El Kitabı, s. 1199.*

kötü niyetli bir borçlunun, takipten önce veya takipten sonra taşınmazı üzerinde muvazaalı olarak üçüncü kişi lehine ipotek tesis ettirmesi sık karşılaşılan bir durumdur. İpotek tesisinin butlan yaptırımı ile hükümsüz olduğu ileri sürülebilirse de muvazaanın ispat edilmesi ve takibin başarıyla sonuçlanması oldukça güçtür. Ayrıca işlemin batıl olduğu tespit edilinceye kadar geçen dönemde muvazaalı bir takip sonrasında taşınmazın başka bir üçüncü kişiye satılması dahi mümkündür. Muvazaalı tasarruflara konu taşınırlar bakımından önce haciz işleminin yapılması sonra istihkak davası açılması mümkünken, taşınmazlar veya sicile kayıtlı diğer mallar (kara, hava ve deniz taşıtları) başkası üzerine kayıtlı olacaklarından haciz işleminin tamamlanması mümkün değildir. Alacaklı borçlunun tasarruflarını öğreninceye kadar geçen sürede sicile kayıtlı mal birçok kez el değiştirebilir. Bu aşamadan sonra istihkak davasının olumlu sonuçlanma ihtimali oldukça azdır.

İptal sebeplerini düzenleyen m. 277 ve devamındaki hükümler iptale tâbi hukukî tasarrufları tahdidi olarak saymamıştır. Bu hükümlerde her grup tasarruf için genel tanımlar ve objektif koşullar ortaya konulmuş ve hangi tasarrufların iptale tâbi olduğu olaya, zamana ve şartlara göre hâkimin takdirine bırakılmıştır[17]. Buna göre, muvazaalı tasarruflar da m. 278-280 hükümleriyle öngörülmüş zaman dilimi ve koşullar içinde yapıldıkları taktirde iptal edilebilirler. Zira muvazaalı tasarruflar bazen İcra ve İflâs Kanunu'nda öngörülen özel iptal sebeplerine ilişkin kanunî maddî unsurları bünyelerinde barındırabilirler. Örneğin, borçlu mal kaçırmak amacıyla ve muvazaalı olarak üçüncü kişi lehine ipotek tesis ettirmiş olabilir. Bu işlem m. 279/I ve b.1'deki koşullar altında gerçekleşmişse, yani borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için ipotek verilmiş ve tasarruf; haciz, aciz veya iflâsın açılmasından önceki bir yıl içinde yapılmışsa, hâkim muvazaalı tasarrufu iptal edebilir. Çünkü iptal sebeplerine ve davaya ilişkin hükümlerde (İİK m. 278-280), iptale tâbi tasarruflar bakımından muvazaalı veya geçerli olup olmamalarına göre bir ayrım ve açıklama yapılmamıştır. Tasarrufun iptali bakımından önemli olan işlemin geçerli olup olmaması değildir.

---

[17] **Kuru**-C. IV, s. 3410; **Olgaç, Senai:** *"Yargıtay İçtihatları Işığı Altında İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları", Recai Seçkin'e Armağan, Ankara 1974, s. 473; "İİY, borçlunun iflâstan önce yaptığı iptale tâbi tasarrufları 3 grup altında düzenlenmiştir (m. 278, 279, 280). Bu maddelerde iptal edilebilecek bütün tasarruflar tahdidi olarak sayılmış değildir. Kanun iptale tâbi bazı tasarruflar için genel bir tanımlama yaparak hangi tasarrufların iptale tâbi olduğu hususunun tayinini hâkimin takdirine bırakmıştır (m. 281)." HGK, 25.11.1987, 15/381-873 (**Akşener, Haşmet Sırrı:** İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, İstanbul 2002, s. 96); "Dava dilekçesinde İİK'nun 278-279-280. maddelerinden hangisine istinaden iptal istendiğinin belirtilmesi de zorunlu değildir. Hatta bu maddelerden biri gösterilmiş olsa bile mahkeme bununla bağlı olmayıp, diğer maddelerden birine dayanarak iptal kararını verebilir." HGK, 25.11.1987, 15-380/872 (**Pehlivanlı, Gündüz**: Açıklamalı İcra ve İflâs Kanunu C. II, Ankara 1999, s. 1861).*

Kanunda sayılan objektif koşullar içinde gerçekleşen tasarruf alacaklıya zarar veriyor veya onun hukukî durumunda olumsuz değişiklik yaratıyorsa iptale tâbidir. Hem iptal sebepleri hem de davaya ilişkin hükümlerde daha ziyade borçlunun alacaklıya zarar veren işlemlerinden bahsedilmiştir. Zarar veren tasarruflara şu örnekler verilebilir: Alacaklının söz konusu tasarruf öncesine nazaran tasfiye payında azalma olması, alacaklının veya iflâs masasının usul hukuku bakımından olumsuz duruma sokulması, paraya çevirmenin geciktirilmesi gibi[18]. Bu tür olumsuz sonuçları, borçlunun geçerli işlemleri yanında muvazaalı tasarrufları da yaratabilecek niteliktedir.

İptal davası aynî etkili bir dava olmayıp şahsî bir davadır. Amacı, alacaklıya borçlunun iptale tâbi tasarruflarına konu olan malları üzerinde haciz uygulatmak imkânını vermektir. Bu sebeple iptal edilen tasarruf tamamen geçersiz kılınmayıp sadece alacaklının haklarını ihlâl ettiği oranda hükümsüz sayılır. İptal davasının sonuçlarından sadece davacı veya davacılar yararlanabilir. Davanın tarafı olmayan diğer alacaklılar mahkemenin iptal hükmünden yararlanamazlar[19]. İptal edilen tasarruftan alacaklı tatmin edildikten sonra artan bir miktar olursa bu kısım yine borçlu tarafından lehine tasarruf yapılan üçüncü kişiye verilir. Bu kuralın amacı, hacizden önce borçlu tarafından lehine tasarruf yapılan üçüncü kişilerin en az oranda zarar görmesini sağlamaktır. Zira geçerli tasarruflar bakımından, lehine tasarruf yapılanın işlemin yapıldığı tarihte borçlunun malî ve hukukî durumuna ilişkin haklı güveni korunmalıdır.

İptal yaptırımının bu özelliği borçlunun geçersiz tasarrufları bakımından da anlamlıdır. İcra ve İflâs Kanunu, iptale tâbi tasarrufları belirlerken açıkça belirtmemekle beraber çoğu zaman borçlunun maddî hukuka göre geçersiz olabilecek tasarruflarına da işaret etmiştir. Ancak, alacaklı tarafından iptal davası açılması halinde borçlunun tasarrufunun muvazaalı olup olmadığı bilinemeyeceğinden (zira iptal davasında muvazaa olgusu araştırılmaz) bu tür işlemler geçerli varsayılmış ve iptal neticesinde artan miktarların iade edileceği ve üçüncü kişilerin borçludan hak talep edebilecekleri öngörülmüştür. İptal yaptırımın sonuçlarının şahsî ve nispî oluşunun nedeni, iptale tâbi tasarrufların kesinlikle geçerli tasarruflar oldukları şeklindeki bir kabulleniş değildir. İşlemin tarafları ve üçüncü kişiler arasındaki menfaat dengesini korumaya yönelik bu özellikler, muvazaanın hüküm ve sonuçları ile bağdaşmadığı için muvazaalı işlemleri iptal davasının kapsamı dışında bırakmayı gerektirmez. Koşulları gerçekleşmesine rağmen, muvazaalı olduğu gerekçesiyle tasarruf hakkında iptal davası açılamayacağını kabul etmek kanunun amacına uygun değildir. Geçerli bir hukukî işlem

---

[18] ***Yıldırım**, s. 154 vd.*

[19] ***Pekcanıtez/Atalay/S. Özkan/Özekes-İcra**, s. 522; YHGK, 5.6.2002, 15-421/469 (İKİD, Y. 43, S. 511, 1973).*

hakkında alacaklı yararına özel hükümler ve ispat karinelerini içeren hukukî bir çarenin borçlunun mal kaçırmaya yönelik muvazaalı işlemi hakkında tanınmaması hukuk politikası bakımından çelişki teşkil eder[20].

Belirtmek gerekir ki, iptal sebeplerine ilişkin m. 278/b.1 hükmünde, yakın akrabalar arasındaki tasarrufların iptale konu olmasının nedeni, bu tür tasarrufların çoğu zaman muvazaalı olması ve muvazaanın ispatındaki güçlüklerdir. Kanun yakın akrabalar arasındaki tasarrufların muvazaalı olduğunu var saymakta, hatta bunu aksi ispatlanamayan kesin bir karine olarak düzenlemektedir[21]. Örneğin evli eşler veya alt soy-üst soy arasındaki ivazlı tasarruflar bağışlama gibi kabul edilmiş ve 278. maddedeki koşullarının gerçekleşmesi hâlinde iptal edileceği öngörülmüştür. İİK m. 280'e göre, malvarlığı borçlarına yetmeyen bir borçlunun alacaklılarına zarar verme kastıyla yaptığı işlemler, borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin borçlunun içinde bulunduğu mali durumu ve zarar verme kastını bilmesi veya bilmesini gerektiren somut emarelerin bulunması hâlinde, iptal edilebilir. Borçlunun kasıtlı olarak yaptığı ve bundan lehine işlem yapılanın da haberdar olduğu tasarrufların büyük bir kısmı aynı zamanda muvazaalıdır[22].

---

[20] **Kostakoğlu,** *s. 1040.*

[21] **Umar**, *s. 67.*

[22] *"Davalı üçüncü kişinin, borçlunun durumunu ve yaptığı işlemlerin niteliğini bilmediği savunması, karı-koca olmaları nedeniyle, hayatın olağan akışına uygun düşmez. Borçlunun, bu tasarrufu, alacaklısı olan davacıyı ızrar kastıyla yaptığı ve bu kastı da diğer davalı eşinin bildiği, tartışma götürmez şekilde açıktır." 15. HD, 5.4.1999, 734/1250 (YKD, C. 25, S. 8, s. 1084); Aynı yönde bkz. 15. HD, 11.11.2003, 5210/5372 (YKD, C. 30, S. 4, s. 575); "... Davalı ve araçları satın alan şirketlerin dosyada mevcut ana sözleşmelerinden ortaklarının, borçlu şirket ortaklarının kardeşleri, eşleri ve reşit olmayan çocukları olduğu anlaşılmaktadır. Bu şirketlerin kuruluş tarihleri ve aralarındaki yakın akraba ilişkileri nedeniyle, borçlu şirketin ödeme güçlüğü içine düştüğü, mallarını kaçırdığını ortaklarının bildiklerinin kabulü gerekmektedir. O hâlde İcra ve İflâs Kanunu'nun 280/1-2 maddesi hükümleri gereğince yapılan tasarruflar batıldır. Kaldı ki hurda olduğu iddia edilmeyen araçların satış bedellerinin çok düşük olduğu, hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek biçimde açık bir gerçektir. Bu durumda dahi yapılan satışlar İcra ve İflâs Kanunu'nun 278/2. maddesi hükmü uyarınca batıldır."; Kılıçoğlu'na göre, borçlunun bağışları ve ivazsız tasarrufları kanun tarafından mutlak muvazaalı işlemler sayılmıştır. Temlik edenin gerçek iradesinin bağış olması hâlinde dahi bu işlem iptal edilebilir. Çünkü kanun koyucu, öncelikle alacaklıya ifada bulunması gereken borçlunun ivazsız tasarruflarla mevcudunu azaltmasının alacaklıdan mal kaçırma amacı taşıdığını kabul etmiştir (**Kılıçoğlu**, s. 103). Kılıçoğlu'nun görüşüne esasen katılmakla beraber, ivazsız tasarruflar bakımından iptal sebebinin altında yatan tek hususun mal kaçırmak niyeti olmadığı belirtilmelidir. Bağışlamalar aynı zamanda borçlu bir kimsenin bağışta bulunmasını caiz görmeyen ahlâki bir ilkenin yaptırımı olarak iptale tâbi tutulmuştur. Zira bir hakkı karşılıksız olarak elde etmiş olan kişilerin, haklarını bir karşılık ile elde etmiş olan kişilere oranla daha az korunmaya lâyık oldukları kabul edilmektedir (**Kuru**-İcra ve İflâs C. IV, s. 3423, dn. 42; **Kuru/Arslan/Yılmaz,** s. 531; **Üstündağ**, s. 235; **Uyar**-İptal Davaları, s. 60).*

İcra ve İflâs Kanunu'nda düzenlenen iptal kurumu, BK m. 18'de düzenlenen butlan yaptırımına göre daha özeldir. Muvazaaya dayalı butlan yaptırımı borçlar hukukunun genel hükümlerine dayanır. Takip hukuku anlamında iptal ise, borçlunun mevcut malvarlığından alacağını tahsil edemeyen ve elinde borç ödemeden aciz belgesi bulunan alacaklılar yararına, takip hukukuna özgü bir yaptırım olarak İcra ve İflâs Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Muvazaalı işlemlerin hükümsüzlüğünün tespiti için muvazaanın gerçekleşmesi ve ispat edilmesi gerekir. İptal davalarında ise tasarrufun muvazaalı olması ve muvazaanın ispatı şartı aranmayıp İİK m. 278-280'de öngörülen objektif koşulların gerçekleşmesi yeterlidir. Zira muvazaanın varlığı veya yokluğu tasarrufun icra ve iflâs hukuku kapsamında iptal edilebilmesi için önemli değildir.

Muvazaa nedeniyle hükümsüzlük hem borçlandırıcı işlemler hem de tasarruf işlemleri bakımından söz konusu olabilir. İptal davalarının konusu ise sadece malvarlığını etkileyen ve alacaklıya zarar veren tasarruf işlemleridir. Bu sebeple borçlandırıcı işlemler iptal davasına konu olamazlar.

Muvazaaya ilişkin hükümlerde alacaklıların lehine karineler bulunmamaktadır. İptal davalarında ise alacaklı lehine aksi ispat edilebilen ve edilemeyen karineler öngörülmüştür (İİK m. 278/II, 279/II, 280/II, III).

Muvazaa nedeniyle işlemin butlanına hükmedildiğinde tasarruf tüm sonuçları ile ortadan kalkar. Aynı durum maddî hukukta öngörülen diğer bir hükümsüzlük hâli olan 'iptal edilebilirlik' yaptırımında da söz konusudur. Ancak, icra ve iflâs hukuku anlamında iptalde tasarruf tamamen hükümsüz hâle gelmez. İptal hükmü borçlu ve üçüncü kişi bakımından maddî hukuka ilişkin bir sonuç doğurmaz. Hüküm sadece borçluya ve lehine tasarruf yapılan üçüncü kişiye takibe katlanma yükümlülüğü getirir. İptal sonucunda alacaklı iptale tâbi tasarrufa konu olan malı haczettirebilir ve alacağını tahsil edebilir. Malın satışından elde edilen gelirle borç ödendikten sonra geriye bir miktar artarsa, bu artık borçluya değil, lehine tasarruf yapılan üçüncü kişiye verilir[23].

İcra ve İflâs Kanunu'nda sayılan iptal sebeplerinden birine dayanarak açılan iptal davası reddedilirse, alacaklı kural olarak, genel hükümlere istinaden işlemin muvazaalı olduğunu ileri sürerek, daha sonra dava açabilir. Zira iptal sebeplerini inceleyen mahkeme muvazaa iddiasına ilişkin bir inceleme yapmaz, yapmasına da gerek yoktur. Aynı şekilde istihkak davası reddedilen alacaklı da takip hukukuna özgü iptal davası açabilir. İstihkak davasında verilen ret kararı iptal davasında kesin hüküm teşkil etmez[24]. Ancak, istihkak davasının kabulüne hükmedilirse bu karar iptal davasında kesin hüküm teşkil eder. Bu hâlde istihkak dava-

[23] ***Üstündağ-İflâs**, s. 234; **Pekcanıtez/Atalay/S. Özkan/Özekes-İcra**, s. 502; 15. HD, 6.2.1997, 175/680 (YKD, C. 23, S. 7, s. 1103).*

[24] *15. HD, 6.7.1999, 2641/2937 (YKD, C. 25, S. 11, s. 1557).*

sıyla amacına ulaşan alacaklının iptal davası açmasında hukukî yararı yoktur. İptal davasının kabulü kararı ise alacaklının hukukî yararı bulunmak kaydıyla kesin hüküm teşkil etmez. Zira mahkeme borçlunun tasarrufunu takip konusu alacakla sınırlı olarak ve sadece takip alacaklısı bakımından iptal eder. Alacaklı, başka bir alacağı için borçlunun aynı tasarrufuna karşı, daha sonra muvazaaya istinaden tespit davası açabilir.

Muvazaaya dayanan her ilgili, butlan davası açabildiği hâlde, iptal davası sadece elinde aciz belgesi bulunan takip alacaklısı veya bazı hâllerde İflâs idaresi tarafından açılabilir (İİK m. 277)[25]. Muvazaalı tasarrufun hangi tarihte yapıldığı önem taşımaz. Zira batıl olan işlem hakkında her zaman dava açılabilir. İptal davası ise belli süre koşullarının gerçekleşmesi hâlinde açılır. Kanun iptal sebebi teşkil eden her tasarruf grubu için iki, bir ve beş yıllık farklı süreler öngörmüştür (İİK m. 278, 279, 280).

Yukarıda saydığımız özellikler dikkate alındığında, borçlunun alacaklıya zarar vermek kastıyla yaptığı tasarruflar bakımından, butlan veya maddî hukuktaki diğer hükümsüzlük yaptırımlarıyla yetinmek istemeyen kanun koyucunun takip hukukuna özgü özel bir yaptırım öngördüğü kabul edilmelidir. İcra ve iflâs hukukunun amacı, tarafların karşılıklı çıkarlarını gözetmek ve menfaat dengesi sağlamak kaydıyla, alacakların en kısa sürede ve en basit şekilde tahsilini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin araçlarından biri de tasarrufun iptali davasıdır. Buna göre, borçlunun alacağın tahsilini geciktirmek veya imkânsızlaştırmak şeklinde alacaklıya zarar veren tasarrufları, muvazaalı olsun ya da olmasın, İİK m. 278-280'deki koşullar içinde gerçekleşmişse ve alacaklının talebi bu işlemin iptal edilerek alacağının tahsil edilmesi yönünde ise iptale tâbidir. Aksi taktirde borçlunun alacaklılarından mal kaçırma amacına yönelik muvazaalı tasarrufları karşısında İİK'daki özel düzenlemenin bir anlamı ve işlevi kalmayacağı söylenebilir[26].

Diğer yandan öğretide[27], medenî hukuktaki iptal yaptırımı ile icra ve iflâs hukuku anlamındaki iptal hakkının yarışması konusunda, medeni hukukta özel bir çarenin öngörüldüğü durumlarda dahi icra ve iflas hukukundaki iptal davasına başvuru imkânının olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, medeni hukuk hükümleriyle yeteri kadar korunma sağlandığı gerekçesiyle, icra ve iflâs hukuku kurumlarından yararlanılamayacağı savunulamaz. Belirtmek gerekir ki bu görüş muvazaalı tasarruflar bakımından belirtilmemiştir. Ancak en azından icra ve iflâs hukuku anlamında alacaklıların menfaatlerini korumaya yönelik daha özel hükümler bulunabileceğini ve koşulları oluşursa bunların uygulanabileceğini ortaya koymaktadır.

---

[25] *15. HD, 12.10.1995, 3116/5501 (YKD, C. 22, S. 1, Ocak 1996, s. 69); 15. HD, 2.10.1995, 2300/5157 (YKD, C. 22, S. 11, s. 1763).*

[26] ***Esener**, s. 108.*

[27] ***Umar**-İptal Davası, s. 12 vd.*

Muvazaalı tasarruflar bakımından iptal davasının caizliği konusunda ortaya koyduğumuz görüşü, maddî hukuktaki benzer bir örnek de doğrulamaktadır. Miras hukukunda miras bırakanın bazı işlemleri saklı pay sahibi mirasçıların saklı paylarını ihlal ettiği oranda tenkise tâbi tutulmuştur. Saklı pay sahibi mirasçı bu hakkını tenkis davası açarak kullanmaktadır (TMK m. 560). Tenkis davası, sadece saklı pay sahibi mirasçılar veya onların alacaklıları tarafından açılabilen ve miras bırakanın tasarrufunu, saklı pay sahibi mirasçının payını ihlal ettiği oranda hükümsüz kılmayı sağlayan miras hukukuna özgü şahsî bir davadır. Tenkis davası sonunda, tenkise tâbi işlemden yararlanan taraf, lehine yapılan kazandırma sonucu elde ettiklerini geri verme borcu altına girer. Tenkis kararı sadece dava açan mirasçı veya alacaklı bakımından ve saklı payın ihlal edildiği oranda hüküm doğurur. Tenkis davası açmayan saklı pay sahibi mirasçılar veya alacaklılar karardan yararlanamazlar[28]. Miras bırakanın tenkise tâbi işlemleri, ölüme bağlı tasarruflar veya bazı sağlar arası işlemler (kazandırmalar) olabilir. Tenkise tâbi sağlar arası tasarruflar Türk Medeni Kanunu'nun 565. maddesinde sayılmıştır. Bunlardan bazıları, miras bırakanın alt soyuna borçtan kurtarma yoluyla yaptığı kazandırmalar (TMK m. 565/b. 1), miras bırakanın ölümünden önceki bir yıl içinde adet üzere verilen hediyeler dışında yapmış olduğu bağışlamalar (TMK m. 565/b. 3) ve miras bırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalardır (TMK m. 565/b. 4).

Tenkis davası, miras hukukuna özgü ve sonuçları sadece davanın tarafları bakımından geçerli bir davadır. Tenkis sebepleri takip hukukundaki iptal sebepleriyle benzerlik taşımaktadır. Bu davaların birçok ortak özelliği bulunmaktadır. Dolayısıyla miras bırakanın muvazaalı tasarruflarının tenkis davasına konu olup olamayacağı konusunda yapılan değerlendirmeler, takip hukukuna özgü iptal davasında da önem arz eder.

Öğretide, kural olarak geçerli hukukî tasarrufların tenkise tâbi olabileceği ileri sürülmüştür[29]. Ancak, bununla beraber muvazaalı bir satışla gizlenmek istenen bağışlamalar hakkında tenkis davası açılabileceği de

---

[28] **Dural, Mustafa/Turgut Öz:** *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, İkinci basım, İstanbul 2003, s. 267;* **Oğuzman, M. Kemal:** *Miras Hukuku, Altıncı basım, İstanbul 1995, s. 246, 253.*

[29] **Dural/Öz,** *s. 267;* **Oğuzman,** *s. 229; İmre ve Erman da tenkise tâbi işlemlerin aslında geçerli işlemler olduklarını belirtmektedirler. Bu sebeple, muvazaalı işlemler için tenkis talebinde bulunmaya lüzum ve ihtiyaç olmayabileceği ifade edilmiştir (***İmre, Zahit/Hasan Erman:** *Miras Hukuku, Beşinci basım, İstanbul 2004, s. 261 vd.). Yazarlar saklı pay sahibi mirasçının haklarının muvazaaya dayalı butlan ve tapu kaydının düzeltilmesi yoluyla daha etkin korunacağı düşüncesiyle tenkis davası açılmasına gerek olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak saklı pay sahibi mirasçı, muvazaalı tasarrufun sadece kendi saklı payını ihlal eden kısmının tenkis edilmesini istiyorsa onu muvazaa nedeniyle butlan ve tapu kaydının düzeltilmesi davası açmaya zorlamak doğru değildir.*

kabul edilmektedir[30]. Zira tenkis davası bakımından önemli olan işlemin gizli olup olmadığı değil, mirasçının saklı payının ihlal edilip edilmediğidir[31]. Ayrıca belli koşullarda saklı pay sahibi mirasçılara, özellikle konusu taşınmaz olan tasarruflardaki saklı payı oranında tenkis davası ve muvazaa nedeniyle tapu iptali ve tescil talebini birlikte ileri sürebilme imkânı tanınmıştır[32]. Tenkis davasıyla ilgi bu açıklamalar, kanun koyucunun bazı özel hukuk alanlarında (miras hukuku, takip hukuku vb.) hak sahiplerini daha etkin korumak için özel hükümler öngördüğünü göstermektedir. Borçlunun alacaklısına zarar veren her türlü tasarrufunu, muvazaalı olup olmadığına bakmaksızın, takip hukuku anlamında iptal etme imkânının tanınması da aynı esaslara dayanmaktadır.

iii. Konunun Terditli Dava ve Hakların Yarışması Bakımından Değerlendirilmesi

Terditli dava, davacının birden fazla talepte bulunması ve ilk (asıl) talebinin kabul edilmemesi hâlinde yardımcı talebi hakkında karar verilmesini istediği zaman söz konusu olur. Terditli olarak ileri sürülen talepler çoğunlukla aynı vakıalara ve hukukî sebeplere dayanır. Ancak, terditli talepler farklı vakıalara ve hukukî sebeplere de dayanabilir[33]. Bu, tarafların dava malzemesi ve talep sonucu üzerinde tasarruf yetkilerinin bir sonucudur (HUMK m. 74, m. 179/5).

Borçlunun mal kaçırmak amacıyla yaptığı tasarruflardan zarar gören alacaklı, mahkemede dava açarak önce işlemin muvazaalı olduğunun tespiti ile buna göre hüküm kurulmasını, muvazaa iddiasının kabul edilmemesi hâlinde ise İİK 277 vd. hükümlerine göre tasarrufun iptaline karar verilmesini talep edebilir. Ya da önce takip hukuku anlamında tasarrufun iptali, bu kabul edilmediği taktirde muvazaa nedeniyle hükümsüzlüğün tespitine karar verilmesini isteyebilir. Davacı, birinci hâlde ispat yükünün gereğini yerine getirememe ihtimalîni dikkate alarak, ikinci hâlde ise iptal sebeplerine ilişkin objektif koşulların gerçekleşmeme ihtimalî sebebiyle terditli talepte bulunur. Borçlunun mal kaçırmaya yönelik muvazaalı tasarrufları sebebiyle açılan terditli davada, vakıalar aynı (borçlunun mal kaçırmaya yönelik muvazaalı tasarruf yapması),

---

[30] ***Dural/Öz**, s. 257, **Oğuzman**, s. 229; **Karayalçın, Yaşar:** "16.3.1990 Tarih ve K. 1990/2 Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı", "Saklı Payı İhlal Edilmemiş Mirasçı Muvazaa Nedeniyle Dava Açabilir Görüşü ve Diğer Problemler", Jale G. Akipek'e Armağan, Konya 1991, s. 217-218.*

[31] ***Karayalçın**, s. 218.*

[32] ***Oğuzman**, s. 229.*

[33] ***Kuru, Baki/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz:** Medeni Usul Hukuku, On beşinci basım, Ankara 2004, s. 334; **Muşul, Timuçin:** Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, İstanbul 1984, s. 105 vd.; **Pekcanıtez, Hakan/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes:** Medeni Usul Hukuku, Dördüncü basım, Ankara 2005, s. 253; **Alangoya, Yavuz/Kamil Yıldırım/Nevhis D. Yıldırım:** Medeni Usul Hukuku Esasları, Dördüncü basım, İstanbul 2004, s. 228.*

talep sonuçları (muvazaa nedeniyle butlan veya takip hukukuna özgü iptal) ve hukukî sebepler ise farklıdır (BK m. 18 veya İİK m. 277 vd.).

Davacının terditli talepte bulunması hâlinde usul hukuku bakımından bir sorun yaşanmaz. Terditli talepte bulunmak borçlunun mal kaçırmaya yönelik tasarruflarının önlenmesinde daha etkilidir. Zira tek bir sebebe dayanılması hâlinde ileride davanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ile karşılaşılabilir veya davanın reddedilmesi hâlinde, yeniden masraf yapılarak dava açılması gerekebilir[34]. Alacaklı, terditli talepte bulunarak iptal davasında öngörülen beş yıllık hak düşürücü süreyi de (İİK m. 285) korumuş olur. Buna göre, terditli dava açmak alacaklının yararınadır.

Terditli talepte, mahkeme önce esas (ilk) talep hakkında yargılama yapmalı, esas talebi kabul etmediği takdirde ikinci talebi incelemelidir. Ancak, uygulamada davacı alacaklılar bu şekilde terditli talepte bulunmak yerine, çoğu zaman işlemin muvazaalı olduğundan bahisle iptalini talep etmektedirler. Bu noktada, mahkemenin takip hukuku anlamında iptale mi ya da muvazaa nedeniyle butlana mı karar vermesi gerektiği konusunda yukarıda ifade edilen görüşler ve tartışmalar doğmaktadır.

Bu çerçevede, muvazaaya dayanılarak açılan iptal davalarında hakların yarışması durumunun var olup olmadığı da değerlendirilmelidir. İki veya daha fazla hakkın her birinin alacaklının talep sonucunu gerçekleştirmeye elverişli olması durumuna hakların yarışması denir[35]. Başka bir deyişle, hakların yarışması, davacının talebi bir hukukî sebebe (kanun maddesine) değil, birden fazla hukukî sebebe dayanıyorsa söz konusu olur. Davacı, böylece taleplerini mümkün olduğunca güçlü ve etkili bir şekilde savunmaya çalışır[36].

Davacının talebi konusunda iki veya daha fazla hakkın yarışması durumunda, hâkim bu haklardan davacının lehine olanı re'sen uygular. Davacı bu haklardan sadece birine dayanarak talepte bulunsa bile, hâkim daha lehe olması hâlinde davacının belirtmediği hukuk kuralını da uygulayabilir. Davacının talebini her iki hakka dayandırması durumunda da sonuç aynı olur[37].

Hakların yarışmasından söz edilebilmesi için tarafların, uyuşmazlık konusu olayın ve talep sonucunun aynı olması, buna karşılık hukuksal nedenlerin farklı olması gerekir[38]. Bunlara olumlu koşullar denilebilir. Ayrıca, uygulanması mümkün olan hükümlerden birinin

---

[34] ***Muşul-Terdit**, s. 112.*

[35] ***Tuhr, Von Andreas:** Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C. I, İstanbul 1952, s. 38; **Karacabey, Ömer Faruk:** "Hakların Yarışması", ABD, 1980/6, s. 667.*

[36] ***Pekcanıtez/Atalay/Özekes-Usul**, s. 258.*

[37] ***Kuru-Usul** C. II, s. 1502; **Gürsoy, Kemal Tahir:** "Haksız Eylemden Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", AÜHFD, C. XXXI, S. 1-4, s. 172; **Karacabey**, s. 682.*

[38] ***Karacabey**, s. 668.*

diğerine göre daha özel bir hüküm niteliğinde olmaması gerekir. Bu ise olumsuz koşul olarak adlandırılabilir. Ancak, kanun maddelerinden biri diğerine göre özel hüküm niteliğindeyse, özel hüküm uygulanır[39].

Borçlunun mal kaçırmaya yönelik tasarrufları konusunda, hakların yarışması bakımından oluşan kanaate göre, muvazaa sebebiyle butlan ve icra hukukunda öngörülen iptal yaptırımının bir arada uygulanması konusunda farklı sonuçlara varılabilir. Eğer muvazaa sebebiyle butlan ve icra hukukundaki iptal yaptırımı, borçlunun mal kaçırmaya yönelik davranışlarına karşı yarışan haklar olarak nitelendirilirse, dava hangi hukukî sebebe dayanılarak açılmış olursa olsun, hâkim koşullarının oluşması hâlinde davacının lehine olan hükmü uygular. Buna göre ya muvazaa nedeniyle butlan hükümleri veya takip hukukuna özgü iptal hükümleri uygulanabilir. Yarışan haklar olmadıkları sonucuna varılırsa, bu haklardan öncelikle özel hüküm niteliğinde olanı uygulanır.

Hakların yarışması, öğreti ve yargı kararlarında daha çok maddî hukuka ilişkin talep hakları bakımından ortaya çıkmış görünmektedir. Ancak konumuz bakımından, maddî hukuk ile takip hukukuna ilişkin haklar arasında yarışma olup olamayacağı da yanıtlanması gereken bir sorudur. Davacının talep sonucunu gerçekleştirmeye elverişli hükümlerden biri (muvazaa nedeniyle hükümsüzlük) maddî hukukta, diğeri ise (iptal) takip hukuku alanındadır. Kanaatimizce maddî hukuka ve takip hukukuna ilişkin hakların yarışması mümkün değildir. Zira takip hukukunda öngörülen yaptırım, takip hukukunun amacı, özellikleri ve koşulları dikkate alınarak düzenlenmiştir. Takip hukukuna özgü iptal daha özel bir hüküm olup koşullarının var olması halinde öncelikle uygulanmalıdır[40]. Mahkeme kararlarına konu uyuşmazlıklardan ve Yargıtay uygulamasından da anlaşılacağı üzere, çoğu zaman iptal sebeplerine ilişkin koşullar var olduğundan ve ispat kolaylıklarından dolayı öncelikle takip hukukuna özgü iptal hükümleri uygulanmaktadır.

Yabancı hukuktaki örnekler de iptal davalarına ilişkin hükümlerin maddî hukukun yaptırımlarına göre daha özel ve farklı olduğunu, takip hukukunun niteliği dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. İsviçre hukukunda, tasarruf işleminin irade açıklamalarındaki veya şekil şartlarındaki eksiklik sebebiyle yokluk veya tek taraflı

---

[39] ***Von Tuhr**, s. 42; **Kuru, Baki:** Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, Altıncı basım, İstanbul 2001, s. 1502; Karacabey, s. 671; " Bir hadisede kanunun iki hükmünün dahi tatbiki mümkün bulunan hâllere, hukuk dilinde hakların telahuku denilmektedir. Böyle bir hâlin kabulü için, tatbiki mümkün görünen hükümlerden birisinin diğerine göre hususi hüküm mahiyetinde bulunmaması şarttır. Çünkü umumi hükümle hususi hüküm karşılaştığı zaman hadiseye ancak hususi hükmün uygulanabilmesi, hukukun umumi kaidelerindendir..." YİBBGK, 4.6.1958, 15/6 (**Postacıoğlu, İlhan E.:** Medeni Usul Hukuku Dersleri, Altıncı basım, İstanbul 1975, s. 268).*

[40] *İptal hükümlerinin haksız fiil hükümleriyle yarışması konusundaki farklı görüşler için bkz. **Yıldırım**, s. 70 vd.*

bağlamazlık ile hükümsüz olmasının iptal davası bakımından önem arz etmediği, zira işlemin geçerliliğinin çoğu zaman tartışmalı olduğu ve geçersiz hukukî işlemlerin sonradan tamamlanabileceği ileri sürülmüştür. Ancak, geçersizliğin (yokluk veya tek taraflı bağlamazlık şeklinde tezahür edebilir) mahkeme kararı ile tespit edilmesi veya taraflar arasında çekişmesiz olması hâlinde ve işlemin hiçbir şekilde etkilerini gösteremediği durumlarda icra ve iflâs hukuku anlamında tasarrufun iptali söz konusu olmaz. Zira artık alacaklının zarar görme ihtimalî ortadan kalkmıştır[41].

Alman hukukunda da kural olarak, maddî hukuka göre geçerli tasarruflar iptal davasının konusu olabilir. Ancak, maddî hukuka göre yoklukla hükümsüz olan veya irade beyanlarındaki hata sebebiyle iptal edilebilecek tasarruflar alacaklının tatmin edilmesini önleyecek şekilde hukukî durumunda değişiklik yaratıyorsa (örneğin, tapu sicilinde borçlunun tasarrufu ile değişiklik yapılması hâlinde veya fiili olarak yaratılan durumlarda) tasarrufun iptaline karar verilebileceği ileri sürülmüştür. Zira iptal yaptırımının türü, kapsamı ve sonuçları medeni hukuktakinden farklı düzenlenmiştir. Ayrıca yakınlar veya halefler arasındaki hukukî tasarruflarda iptal hakkının kullanılması, medeni hukuka göre daha kolaydır[42]. Maddî hukuktaki yaptırımlar, hakkın gerçekleştirilmesini çoğu zaman sağlamaktaysa da alacaklının söz konusu hükümlerin koşullarını ispat edememesi veya yasal sorumluluğun sonuçlarının zarar verici olması hâlinde tasarrufun iptali davası açılmalıdır. Bir taraftan mutlak butlan, nispî butlan ve hata sebebiyle hükümsüzlük, diğer taraftan takip hukukunda öngörülen iptal kuralları yan yana geçerli olan hukukî yaptırımlardır[43].

Belirtilmesi gereken diğer bir konu da davacının talep sonucundaki belirsizlik ve bunun davaya etkisidir. Eğer davacı muvazaaya dayanarak dava açmış ancak talebini açıkça belirtmemişse olaya uygulanacak hukuk kuralının hangisi olacağı ve mahkemenin nasıl karar vereceği konusunda tereddütler oluşabilir. Davacının amacı ve talebi, ileri sürdüğü vakıalardan ve talep sonucundan anlaşılabiliyorsa sorun yaşanmaz. Davacının talebi dilekçesinden anlaşılmıyorsa hâkim davayı aydınlatma ödevi gereğince belirsiz olan talep sonucunu açıklattırmalı ve tam olarak neyin talep edildiğini sormalıdır (HUMK m. 75). Hâkim bunun için tarafları veya vekillerini davanın her aşamasında dinleyebilir (HUMK m. 213)[44].

---

[41] ***Staehelin, Adrian/Thomas Bauer/Daniel Staehelin:*** *Kommentar zum Bundesgesetz Über Schuldbetreibung und Konkurs, Basel-Genf-München 1998, s. 2632.*

[42] ***Rosenberg, Leo/Hans Friedhelm Gaul/Eberhard Schilken:*** *Zwangsvollstreckungsrecht, München 1997, s. 541;* ***Haesemeyer, Ludwig:*** *Insolvenzrecht, Zweite Auflage, Köln-Berlin-Bonn-München 1998, s. 434.*

[43] ***Haesemeyer,*** *s. 434.*

[44] ***Pekcanıtez/Atalay/Özekes****-Usul, s. 210.*

Eğer davacı bir borç ödemeden aciz belgesine dayanarak dava açmış ve talep sonucunda alacağının tahsil edilebilmesi için borçlunun üçüncü kişi ile yaptığı tasarrufun iptalini talep etmiş ise veya işlemin muvazaalı olduğunu belirterek alacağının tahsili nezdinde işlemin iptalini istemişse, dava öncelikle İİK m. 277 vd. hükümlere göre sonuca bağlanmalıdır. Bu ihtimalde mahkemenin davayı muvazaaya dayalı tespit davası olarak nitelendirmesi doğru bir tercih olmayacaktır. Davacı bir aciz belgesine dayanmamışsa veya herhangi bir icra takibi yapmadan tasarrufun muvazaalı olduğunun tespitini ve bununla birlikte taşınmazlar için tapu kaydının düzeltilmesine karar verilmesini talep etmiş ise, muvazaaya ilişkin hükümler uygulanmalı ve buna göre hüküm kurulmalıdır.

Somut olayda davacı, tasarrufun muvazaalı olduğunu iddia etmiş ve İİK m. 277 vd. hükümlere göre işlemin geçersizliğine ve taşınmazlar yönünden haciz yetkisinin tanınmasına karar verilmesini talep etmiştir. Ancak, alacaklının elinde aciz belgesi bulunmadığından, hem 15. Daire hem de Genel Kurul iptal davası olarak nitelendirdikleri davanın reddedilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Zira mahkeme tarafların talepleriyle bağlı olarak hüküm kurmalı ve hukuk kurallarını re'sen uygulamalıdır. Ayrıca ilk derece mahkemesi aciz belgesi olmamasına rağmen uyuşmazlığı icra iflas hukuku anlamında iptal hükümlerine göre çözmeye çalışmıştır. Kanaatimizce Yargıtay'ın hukukî nitelendirmesi ve hükmü doğrudur. Davası reddedilen alacaklı daha sonra muvazaaya dayalı tespit davası veya dava şartlarının tamamlanması halinde yeniden bir iptal davası açmak konusunda seçim hakkına sahiptir.

SONUÇ

Borçlunun mal kaçırmak amacıyla yaptığı muvazaalı tasarruflar hakkında takip hukuku anlamında iptal yaptırımının da caiz olduğu kanaatindeyiz. Muvazaalı tasarruf, m. 277 vd. düzenlenen kanunî maddî unsurlar içinde süre koşullarına uygun olarak gerçekleşir ve dava şartları da eksik değilse iptal davasına konu olabilir. Borçlunun tasarruflarının iptal davasına konu olabilmesi bakımından dikkate alınması gereken husus işlemin muvazaalı olup olmaması değil, fiili veya hukukî olarak alacaklıya zarar verip vermediğidir. Kanun muvazaanın ispatını dahi aramamıştır. Kural olarak, alacaklının borçlunun malvarlığından tatmin edilmesini engelleyen ve m. 278-280 hükümlerindeki koşullara sahip her tasarruf ve fiil iptal davasına konu olabilir.

Borçlunun mal kaçırmaya yönelik muvazaalı tasarrufları, butlan veya takip hukukuna özgü iptal yaptırımından birine dayanılarak etkisiz hale getirilebilir. Takip alacaklısı bunun için terditli talepte bulunabileceği gibi, bu haklardan sadece birine dayanarak da talepte bulunabilir. Alacaklı terditli talepte bulunursa, mahkeme önce davacının esas talebini incelemeli, bu talebi haklı bulmazsa ikinci talebi hakkında karar vermelidir.

Alacaklı terditli talepte bulunmamışsa, mahkeme talep sonucuna göre hareket etmelidir. Davacı, muvazaaya istinaden tasarrufun iptalini talep ediyorsa, mahkeme daha özel bir hüküm olan iptal yaptırımı bakımından değerlendirme yapmalıdır. İptalin koşulları oluşmuş ise takip hukuku anlamında iptale hükmedilmelidir. Zira mahkemenin iptal hükmü, davacının talebini gerçekleştirmeye elverişlidir. İptalin koşulları oluşmamışsa davacının talebi reddedilmelidir.

Davacı muvazaaya istinaden tasarrufun tamamen geçersizliğine hükmedilmesini (örneğin tapu kaydının düzeltilmesini) talep ediyorsa, mahkeme muvazaa olgusunun ispat edilmesi halinde davayı kabul ederek tasarrufun batıl olduğunu tespit etmelidir.

Sonuç olarak, somut olaydaki tasarrufun inançlı işlem olarak değerlendirilmesi dışında, muvazaalı işlemlerin iptal davasına konu olabileceği yönündeki istikrarlı uygulamanın doğru olduğu, terditli dava imkânından yararlanılmasının da usul ekonomisi bakımından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- **AKŞENER, Haşmet Sırrı:** İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, İstanbul 2002.
- **ALANGOYA, Yavuz/Kamil YILDIRIM/Nevhis D. YILDIRIM:** Medeni Usul Hukuku Esasları, Dördüncü Basım, İstanbul 2004, s. 228.
- **ALTAY, Sümer:** Türk İflâs Hukuku, İstanbul 2004.
- **ANSAY, Ş. Sabri:** Hukuk İcra ve İflâs Usulleri, Üçüncü Basım, Ankara 1954.
- **ASLAN, Kudret:** Hacizde İstihkak Davası, Ankara 2005.
- **BELGESAY, M. Reşit:** İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, İkinci Bölüm, İkinci Basım, İstanbul 1950.
- **DURAL, Mustafa/Turgut ÖZ:** Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, İkinci Basım, İstanbul 2003.
- **EREN, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Sekizinci Basım, İstanbul 2003.
- **ESENER, Turhan:** Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, 1956.
- **GÜRDOĞAN, Burhan:** İflâs Hukuku Dersleri, Ankara 1966.
- **GÜRSOY, Kemal Tahir:** Haksız Eylemden Doğan Talep Hakkı ve Bu hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava hakkının Telahuku), AÜHFD, C. XXXI, S. 1-4, (s. 149-184).

• **HAESEMEYER, Ludwig:** Insolvenzrecht, Zweite Auflage, Köln-Berlin-Bonn-München 1998.

• **İMRE, Zahit/Hasan ERMAN:** Miras Hukuku, Beşinci Basım, İstanbul 2004.

• **KARACABEY, Ömer Faruk:** "Hakların Yarışması", ABD, 1980/6, (s. 666-685).

• **KARAYALÇIN, Yaşar:** "16.3.1990 Tarih ve K. 1990/2 Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı", "Saklı Payı İhlal Edilmemiş Mirasçı Muvazaa Nedeniyle Dava Açabilir Görüşü ve Diğer Problemler", Jale G. Akipek'e Armağan, Konya 1991, (s. 209-230).

• **KILIÇOĞLU, Ahmet:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Üçüncü Basım, Ankara 2003.

• **KOSTAKOĞLU, Cengiz:** "Takip Hukukunda İptal davaları", Yasa Hukuk Mevzuat ve İçtihat Dergisi, C. XII, S. 8, Ağustos 1989, (s. 1037-1057).

• **KURU, Baki:** Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, Altıncı Basım, İstanbul 2001.

• **KURU, Baki:** İcra ve İflâs Hukuku C. IV, Üçüncü Basım, İstanbul 1997.

• **KURU, Baki:** İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, İstanbul 2004.

• **KURU, Baki/Ramazan ARSLAN/Ejder YILMAZ:** İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, On İkinci Basım, Ankara 1999.

• **KURU, Baki/Ramazan ARSLAN/Ejder YILMAZ:** Medeni Usul Hukuku, On beşinci Basım, Ankara 2004.

• **MUŞUL, Timuçin:** Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, İstanbul 1984.

• **MUŞUL, Timuçin:** İcra ve İflâs Hukuku, İstanbul 2005.

• **OĞUZMAN, M. Kemal:** Miras Hukuku, Altıncı Basım, İstanbul 1995.

• **OĞUZMAN, Kemal/Turgut ÖZ:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Üçüncü basım, İstanbul 2000.

• **OLGAÇ, Senai:** "Yargıtay İçtihatları Işığı Altında İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları", Recai Seçkin'e Armağan, Ankara 1974, (s. 457-480).

• **ÖZKAYA, Eraslan:** İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Üçüncü Basım, Ankara 2004.

• **ÖZTÜRK, Gülay:** İnançlı İşlemler, Ankara 1998.

• **PEHLİVANLI, Gündüz**: Açıklamalı İcra ve İflâs Kanunu C. II, Ankara 1999.

• **PEKCANITEZ, Hakan/Oğuz ATALAY/Meral S. ÖZKAN/Muhammet ÖZEKES:** İcra ve İflâs Hukuku, Üçüncü Basım, Ankara 2005.

• **PEKCANITEZ, Hakan/Oğuz ATALAY/Muhammet ÖZEKES:** Medeni Usul Hukuku, Dördüncü Basım, Ankara 2005.

• **POSTACIOĞLU, İlhan E.:** Medeni Usul Hukuku Dersleri, Altıncı basım, İstanbul 1975.

• **ROSENBERG, Leo/Hans Friedhelm GAUL/Eberhard SCHİLKEN:** Zwangsvollstreckungsrecht, München 1997.

• **STAEHELİN, Adrian/Thomas BAUER/Daniel STAEHELİN:** Kommentar zum Bundesgesetz Über Schuldbetreibung und Konkurs, Basel-Genf-München 1998.

• **TUHR, von Andreas:** Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C. I, İstanbul 1952.

• **UMAR, Bilge:** Türk İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davası, İstanbul 1963.

• **UMAR, Bilge:** İcra ve İflâs Hukukunun Tarihi Gelişmesi ve Genel Teorisi, İzmir 1973.

• **UYAR, Talih:** İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları, İkinci Basım, Manisa 1992.

• **UYAR, Talih:** "İcra ve İflâs Yasasında Düzenlenen İptal Davalarının Hukukî Niteliği ve Konusu", İBD, C. 58, S. 10, 11,12, (s. 574-588).

• **ÜSTÜNDAĞ, Saim:** İflâs Hukuku, Altıncı Basım, İstanbul 2002.

• **YILDIRIM, M. Kamil:** İcra ve İflâs Hukukunda İptal Davaları, İstanbul 1995.